

Kaupunkitutkimuksen päivät 2026 – Työryhmä 9

Syrjäytettyjen ryhmien toiveikkaat tulevaisuudet: osallistumisen esteiden yli kaupunkiympäristöissä

Puheenjohtaja: Pekka Tuominen, Helsingin yliopisto (pekka.tuominen@helsinki.fi)

1.

Osallisuuden rakentuminen ja sen esteet marginalisoitujen ryhmien dialogeissa

Minerva Liukkonen, Tampereen yliopisto (minerva.liukkonen@tuni.fi)

Esityksessä tarkastellaan osallisuuden rakentumista ja siihen liittyviä esteitä marginalisoiduissa asemissa toimivien järjestötoimijoiden dialogeissa. Osallisuus ymmärretään sekä kokemuksellisenä että rakenteellisenä ilmiönä, joka kytkeytyy demokratian toimivuuteen, yhdenvertaisuuteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena on syventää ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä osallisuudelle annetaan ja miten osallistumisen esteitä jäsennetään vuorovaikutuksessa. Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu kotimaisesta ja kansainvälisestä osallisuuskeskustelusta sekä tunnustuksen teoriasta, jonka avulla jäsennetään marginalisoitujen ryhmien asemaa ja osallisuuden ehtoja.

Tutkimusaineistona käytetään Eriarvoisuusdialogit-aineistoa, joka koostuu seitsemästä ryhmäkeskustelusta. Keskustelut on toteutettu kanssatutkimuksellisella otteella osana OBaMa-tutkimushanketta järjestökentällä toimivien vertaisten ja ammattilaisten kesken Erätauko-keskustelumenetelmää soveltaen. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti hyödyntäen sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin lähestymistapoja. Analyysi kohdistui siihen, millaisia osallisuuden esteitä ja sitä vahvistavia tekijöitä dialogeissa tuotetaan sekä miten vastuuta osallisuudesta jaetaan yksilöiden, instituutioiden ja yhteiskunnan välillä. Alustavat tulokset osoittavat, että osallisuuden esteet rakentuvat erityisesti rakenteellisista tekijöistä, kuten palvelujärjestelmien monimutkaisuudesta, kielellisistä ja digitaalisista vaatimuksista sekä eriarvoisista resursseista. Lisäksi kokemukselliset tekijät, kuten luottamuksen puute, stigma ja pelko epäasiallisesta kohtelusta, heikentävät osallistumista. Osallisuutta vahvistavat puolestaan yhteisölliset käytännöt, kuten vertaistuki, kohtaamisen laatu ja mahdollisuus osallistua yhteiskehittämiseen. Tutkimus osoittaa, että osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa ja edellyttää sekä rakenteellisia muutoksia että kulttuurista tunnustamista. Vastuu osallisuuden toteutumisesta ei jakaudu tasaisesti, vaan painottuu usein yksilöille, vaikka esteet ovat pitkälti rakenteellisia. Tulokset korostavat inklusiivisten käytäntöjen ja vallan jakamisen merkitystä osallisuuden edistämisessä.

2.

Helsinki lupasi esteettömät kesäterassit mutta petti lupauksensa – miksi esteettömän kaupunkikulttuurin luominen on niin vaikeaa?

Reeta Lindeman, vammaisaktivisti, esteettömyyskonsultti

Riikka Leinonen, vammaisaktivisti, tietokirjailija, entinen maisema-arkkitehtuurin opiskelija

Sini Parikka, maisema-arkkitehti MARK, kulttuurituottaja AMK

Pauli Rautiainen, Helsingin yliopisto, sosiaalioikeuden yliopistonlehtori

(pauli.rautiainen@helsinki.fi)

Kesäterassit ovat olennainen osa kaupunkikulttuuria. Vaikka voimassa oleva rakentamisen esteettömyyttä koskeva lainsäädäntö ei pääsääntöisesti edellytä niiden esteettömyyttä, Helsingin 2020-luvun alussa hyväksymä Terassiohje edellyttää sitä. Ohjeeseen sisältyy nyky-lainsäädäntöä kireämmät kesäterassien esteettömyysmääräykset.

Elokuussa 2025 Pauli ja Reeta kiersivät jalan ja pyörätuolilla Helsingin keskustan kesäterasseja arvioimassa, kuinka terassit täyttivät kaupungin esteettömyysvaatimukset. Suurin osa ei täyttänyt niitä. Terassille saattoi olla esteetön kulku, mutta kalusteet olivat silti usein pyörätuolinkäyttäjälle sopimattomia — ongelmia, joita terassin kalustuksesta vastaavat eivät todennäköisesti edes tunnista. Osoittautui myös, että Helsingin hyvin resursoitu terassivalvonta ohittaa esteettömyyden tarkastelun ja näin myös sen inklusiivisen kaupunkikulttuurin turvaamisen tavoitteen, jota Terassiohjeella alun perin tavoiteltiin. Hyväkin tavoite voi siis kompastua rakenteellisiin ja toiminnallisiin puutteisiin: ilman selkeitä käytäntöjä, riittävää osaamista ja velvoitteiden järjestelmällistä valvontaa esteetön kaupunkitila jää helposti toteutumatta.

Tarkastelemme dialogimuotoisessa esityksessämme moninäkökulmaisesti sitä, miksi esteettömän kaupunkikulttuurin luominen on niin vaikeaa. Pohjustamme teemaa Helsingin kesäterasseja ja niiden kansatutkimuksellista tarkastelua koskevan esimerkin kautta. Tuomme sitten saman pöydän äärelle aiheesta keskustelemaan vammaisuudesta Tieto-Finlandian voittaneen tietokirjan kirjoittajan (Riikka) fasilitoimana esteettömyyttä ja syrjintää tutkineen oikeustieteilijän (Pauli), esteettömyyskonsulttina työskennelleen pyörätuolilla liikkuvan vammaisaktivistin (Reeta) ja kaupunkikulttuurin kehittämistyöhön osallistuneen maisema-arkkitehdin (Sini). Osallistamme yleisön keskusteluun.

Esityksemme nojaa taistelevaan tutkimukseen, jossa tutkimustieto asetetaan tietoisesti epäoikeudenmukaisuuden vastustamisen ja sorrettujen ryhmien toimijuuden aktiivisen vahvistamisen välineeksi. Se kurottautuu pelkän osallisuuden vahvistamista pidemmälle. Tämä avoimesti poliittinen, ei-neutraali lähtökohta näkyy myös työssämme Esteettömyys NYT! -kansalaisaloitteen (<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/16301>) edistämiseksi, sillä aloite vaatii esteettömyyden ja saavutettavuuden laiminlyöntien kirjaamista itsenäiseksi syrjinnän muodoksi yhdenvertaisuus- ja rikoslakiin. Jos aloite hyväksyttäisiin, myös Helsingin Terassiohjeen esteettömyysmääräysten laiminlyönti muuttuisi rangaistavaksi.

3.

Noidankehästä hyvän kehään: vähemmistö- ja marginalisoitujen ryhmien kohtaamat osallistumisen esteet ja osallisuutta vahvistavat ympäristöt

Meri Kulmala, Helsingin yliopisto (meri.kulmala@helsinki.fi)

Reetta Mietola, Helsingin yliopisto (reetta.mietola@helsinki.fi)

Vaikka demokraattinen järjestelmä tarjoaa muodollisesti yhdenvertaisia mahdollisuuksia, käytännössä erityisesti marginalisoidut ja vähemmistöryhmät kohtaavat monenlaisia esteitä yhteiskunnalliselle osallistumiselleen. Nämä esteet yltävät arjen osallisuuden kysymyksistä aina institutionaaliseen politiikkaan.

Esityksemme tarkastelee erilaisia sekä materiaalisia että psykososiaalisia ja sosiokulttuurisia esteitä, joita erityisesti vammaiset ihmiset, sateenkaarivähemmistöt, rodullistetut vähemmistöt, alemman sosiaaliluokan edustajat sekä aktiiviset päihteiden käyttäjät osallistumiselleen suomalaisessa yhteiskunnassa. Analyysi pohjaa Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman OBaMa – Osallistumisen esteiden yli! -hankkeessa syksyllä 2025 ja keväällä 2026 järjestetyissä eriarvoisuusdialogeissa tuotettuun aineistoon. Dialogit järjestettiin yhdessä hankkeen yhteiskehittämiskumppanien kanssa ja niihin osallistui ko. ryhmien kanssa eri sektoreilla työskenteleviä ammattilaisia, kokemusasiantuntijoita sekä hankkeen tutkijoita. Analyysimme osoittaa, että osallistuminen rakentuu toisiinsa kietoutuvissa ympäristöissä. Puutteet saavutettavuudessa, digitaalisissa taidoissa ja taloudellisissa resursseissa sekä kokemukset syrjinnästä, vähättelystä, vihapuheesta ja ulossulkemisesta luovat noidankehän, jossa heikko osallisuuden ja kuulumisen tunne heikentää osallistumista entisestään. Toisaalta osallistuminen voi synnyttää ”hyvän kehän”, jossa toimijuus sekä osallisuuden ja kuulumisen tunne vahvistuvat. Tutkimuksemme osoittaa, että demokraattinen osallistuminen edellyttää hyväksyviä ja turvallisia tiloja, jotka synnyttävät osallisuutta ja tarjoavat pieniä vaikuttamismahdollisuuksia, ja näin avaavat mahdollisuuksia toiveikkaille tulevaisuuksille. Osallistumisen edistäminen edellyttää normien ja asenteiden kriittistä tarkastelua sekä rakenteellisia uudistuksia, jotka tunnistavat moninaiset elämäntilanteet.